

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Frisprog mod H. H. Hr. Biskop Mynsters Forslag til en ny Forordnet Alterbog

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Frisprog mod H. H. Hr. Biskop Mynsters Forslag til en ny Forordnet Alterbog", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 134. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1839_640-txt-shoot-idm5085.pdf (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Den gyldne Middelvei.

At det er denne, det Nittende Aarhundredes store Opgave, Hr. Biskop *Mynster* ogsaa ved sit Forslag til et nyt Ritual og en ny Alterbog har søgt at løse, er umiskienligt, men at han aldeles har forfeilet den *gyldne Middelvei*, er, efter min Overbeviisning, ligesaa. En saadan Feiltagelse kan imidlertid selv den klogeste Mand uden Rødmen være bekiendt, da vi nys har seet, at selv *Engelskmændene*, der dog bedst maatte kiende den gyldne Middelvei mellem *Frihed* og *Trældom*, dog aldeles forfeilede den med Negerne, hvis Middel-Tilstand som "*Lærlinger*" kostede store Penge og var dog *Trældom*. At det nemlig var en saadan Middel-Tilstand mellem *Frihed* og *Trældom*, hvori Hr. Biskoppen vilde have *Præsterne* sat, saa "*Lærdommen* blev fri inden visse ei for snevre Grændser," men *Munden* blev *trælbundet* til *Formularerne*, hvori Hr. Biskoppen med Flid har stræbt at udtrykke Alt hvad han anseer for *Hovedlærdomme*, det har han selv sagt os, og at han desuden vilde i alle muelige Maader have os bundet til Aarstider, 135Maaneder, Dage og Klokkeslet, ja, selv til den *Opstilling* af Konfirmanderne, han finder passende, det kan vi see, saa det blev et "*Lærlingskab*," hvis Frihed de Sorte paa hin Side Havet ei skulde misunde os. Vort *Lærlingskab* vilde desuden falde saameget tungere, som det paa den ene Side angik en Virksomhed af aandelig fri Natur, og paa den Anden ei skulde danne Overgangen fra *Trældom* til *Frihed*, men fra *Frihed* til *Trældom*, saa vi maae vel stritte imod, det bedste vi kan, og især maa en gammel Svend, som jeg, der slet ikke kan "lære om igien," kæmpe fortvivlet for sin smule *Tilværelse* i Stats-Kirken. Det burde vist Hr. Biskop *Mynster* betænkt, og enten seet til at hitte en anden Middelvei, der ikke var saa stenet, eller ladt det slæbe af, som det er, men da han nu ikke har gjort det, da jeg ikke har mindste Haab om enten at *han* vil ændse hvad *jeg* skriver, eller at Nogen i *Commissjonen* vil gjøre det giældende, saa maa det vel synes spildt Umage hvad jeg her har gjort, undtagen som et Vidnesbyrd for Efterslægten, at jeg ikke sov paa min Post. Jeg kiender nemlig meget godt den *statskirkelige* Afstand mellem *Biskoppen* i *Sælland* og *Præsten* ved *Vartou*, og den tilsvarende Forskiel mellem deres Indflydelse paa de offentlige Anliggender, om jeg end i *Litteraturen*, hvor vor Lovgivning har nedbrudt Skillerummet og hvor Navnene "*Mynster* og *Grundtvig*" jo immer følges ad, kan synes at glemme det. Jeg veed meget godt, at naar Re136gieringen først har overdraget Hr. Biskoppen at foreslaae et Ritual og en Alterbog efter sit Hoved, og givet ham Forsædet i den *Commissjon*, der skal prøve Forslaget, og sammensat *Commissjonen*, som han kunde ønske; da kan og vil *Majestæten* vel, om *Commissjonen* end ikke tilraader det, bære over med dem af sine *Præster*, som allerunderdanigst forestille, at de ved *Sacramenterne* umuelig med god Samvittighed kan gjøre de *Forandringer*, og kun med Livet i Hænderne gjøre det halsbrækkende Springom med *Texterne*; men der er liden eller ingen Udsigt til at Regieringen skulde, som jeg ønsker, lægge hele Forslaget paa Hylden til *Bastholms*, *Bojsens* og *Balles*, slet ingen Udsigt til at Den, tvertimod Hr. Biskoppens Anskuelse af Stats-Kirkens Tarv, vilde tilegne sig min. Hvor vis jeg derfor end er paa, at en fuldkommen *aandelig Frihed* vilde skaffe Stats-Kirken de bedste *Præster*, ligesom den unægtelig aabnede gode *Præster* den skønneste og mest velgiørende Virksomhed, tør jeg dog for Øieblikket slet ikke vente et saadant *Mirakel*, og har kun sagt Alt, fordi den Herre, hvis Tjener jeg er, vil have det Lys, Han tænder hos os, til at skinne for alle dem "som er i Huset."

Ogsaa jeg vilde derfor gjerne foreslaae en *Middelvei*, naar jeg kunde finde en, der ikke lignede *Gadernes* i *Paris* og *Nyboder*, som er alt for langt fra at være gylden; men den Eneste, jeg kan øine, er *dobbelte* *Formularer* ved *Sacramenterne* og *Confirmationen*, 137*Sognebaandets Løsning* i samme Udstrækning, og *frit Valg* mellem vore gamle *Texter* og *Collecter* og dem, Hr. Biskoppen foreslaaer. Dette, og naturligviis *Frihed* for al *ny* *Tvang*, maatte nu vist nok alle *Upartiske* tilstaae, var en virkelig *Middelvei* mellem fuldkommen *Frihed* og slavisk *Afhængighed*, hvorved den *Frihed*, Regieringen alt længe har taalt, snarere indskrænkedes end udvidedes, men *ordnedes lovlig* og blev taalelig for *Menigheden*; men Hovedsagen: de *dobbelte* *Formularer* og *Sognebaandets Løsning*, har jo ogsaa Hr. Biskop *Mynsters* Stemme imod sig, saa det seer broget ud. Vilde imidlertid Hr. Professor *Clausen* og hans *Disipler*, hvad aabenbar tjende dem bedst, forsone sig med *Sognebaandets Løsning*, opgive *Samvittigheds-Tvangen* og nøies med selv at have *Part* i *Friheden*, da turde der vel endnu være Haab om, at enten Hr. Biskop *Mynster* gav efter for *Omstændighederne*, eller at Regieringen foretrak det almindelige *Bifald* for hans, lod Hr. Professor *Clausen* raade for de nye *Formularer* til *sine* *Disipler*, lod *Kirkegiængerne* vælge frit ved *Sacramenterne* og *Confirmationen* mellem dem og os, og saae da, om ikke *Sagen* vilde jævne sig selv over hele Landet, som det er soleklart, den vilde det i *Hovedstaden*. Det er derfor kun de saakaldte *Liberale* *Gru* for *Menigmands aandelige* *Frihed*, eller indgroede *Nag* til Alt hvad der kommer fra mig, som 138giver *Kirke-Sagen* et fortvivlet *Udseende*, men hvorfor ikke haabe, at netop ved denne *Leilighed*, da *Friheds-Tabet* ved de *Mynsterske* *Formularer* er vist, og *Magt-Vindingen* over de *Umyndiges Sjæle* ei mindre tvivlsom end papistisk, *Hovedmændene* kunde give *Fornuftgrunde* *Magt* og finde sig i *Billighed*! Vist nok vilde de *Clausenske* *Formularer* i *Alterbogen* være en *Torn* i *Øiet* paa mangen *gammeldags* *Lutheran*, men naar de betragtede dem som *Prisen* for at sikkre sig selv og deres *Børn* det *Gamle* i *Stats-Kirken*, maatte og vilde de slaae sig til *Ro*. Ligeledes vilde *Sognebaandets Løsning* støde endeel *Sognepræster* af *alle* *Partier*, men det vilde i *Regelen* kun være de *Uduelige*, de *Dorske*, de *Magelige* og de *Herskesyge*, som Regieringen aldrig kan sympathisere med, og de *Enkelte*, der kun af en vis *Ømfindtlighed* eller af fantastiske *Skrækkebilleder* er indtagne mod *Friheden*, vilde snart finde, den er slet ikke farlig, men vidunderlig beroligende for enhver *dygtig* *Præst*, der ønsker at hans *Sæd* maa voxe og bære moden *Frugt*, naar hans *Læber* forstumme. *Kiøbenhavn* beviser det noksom, hvorlidt

det er at befrygte, Man paa *Landet* vil skareviis forlade nogen *taalelig* Sognepræst, og enhver alvorlig og retsindig Præst maa jo finde, at om det end var af de *allersletteste* Grunde en Sognemand forlod hans *Skriftestol* eller lod sit Barn gaae op at læse hos en anden Præst, kunde han dog al¹³⁹drig noget Øieblik ønske med *verdslig Tvang* at hindre ham deri, saa det er kun den idelige Forbytning og Forvexling af *Christi Kirkes frivillige* og *Stats-Kirkens tvungne* Medlemmer, af *Aandeligt* med *Verdsligt*, af det moralsk *Ønskelige* med det borgerlig *Tilladelige*, og endelig af det *Tilladte* med det *Befalede*, det *Utilraadelige* med det *Forbudte*, der endnu forvirrer saadanne Mænds Tanker om Sognebaandets Løsning. Her, i Tanke-Gangen, findes da visselig en *gylden Middelvei*, der skiller ad hvad ei uden største Forvirring og reen Fordærvelse kan sammenblandes, og som jeg derfor inderlig vil ønske, alle mine ædle Landsmænd og især Medtjenerne i Stats-Kirken snart maatte finde og dristig følge, da jeg er vis paa, det skulde aldrig fortryde dem enten i Tid eller Evighed. Man har snakket og skrevet saalænge om en "*christelig Stat*," til sand og levende Christendom er nær ved at blive husvild og fredløs i alle Stater, saa hvor Man ikke med det *tomme* Navn vil erklære det *virkelige Tilsvarende* aaben Feide, maa man dog endelig huske, at enten er *Stat* kun en Titel for hele det Borgerlige Selskab, og da er *ingen Stat christelig*, eller det er en Titel for *Øvrigheden*, og da veed Man, den kan Ingen paatvinge sin eller fratvinge deres Tro, eller det er Navnet paa en *luftig Idee*, som den virkelige Øvrighed og alle det Borgerlige Selskabs Medlemmer dog vel ikke skal opoffre sig for. Det Rige, *Christus* har stiftet, er vist nok en *christelig* ¹⁴⁰*Stat*, men, som vi Alle veed, *ikke* af *denne* Verden, saa den bestaaer kun ved *aandelig Frihed* og bekæmpes derfor netop ved *al* Samvittigheds-Tvang, om den end øves under det allerchristeligste Paaskud!

Den Graahærdede, som bar *Danmarks Krone* for et Aartusinde siden, i *Ansgars Dage*, han gik altsaa den *gyldne Middelvei*, vi maae ønske fulgt af de Danske Konger baade nu og herefter til Verdens Ende, idet han gjerne vilde lade *Evangeliet* have frit Løb og føie "*Christus*" i hvad han kunde, uden at glemme, hans Krone var et *Vølunds-Værk* fra *Hedenold*, og *Dannemænd* lige trængende og lige berettigede til *Hjerte-Frihed* og til en mild og faderlig Styrelse, enten saa *Vøluspa* eller *Julevisen* klang bedst i deres Øren, enten *Valhal* eller *Paradis* syndes dem det rette *Gladhjem!* I *Pavedommets Dage* og lige til *Vores* forlod Man denne *gyldne Middelvei*, og gik til den Yderlighed at ville paatvinge hele Folket Christendommen og dens *Paradis*, og det var *Hoved-Aarsagen* til den *Lige gyldighed* for Kirken og alt *Guddommeligt*, som herskede næsten enevældig ved dette Aarhundredes Begyndelse, og hersker, skiøndt bekæmpet og svækket, i Grunden endnu. Under denne *Lige gyldighed* var Regieringen nær gaaet til den anden Yderlighed og havde stræbt at paatvinge Folket hvad de unge Præster kaldte *Naturligt*, med Udelukkelse af *Evangeliet* fra *Ansgars* og *Luthers Dage*, og Tiden har viist, ¹⁴¹at denne Yderlighed var ligesaalidt efter Folkets Hjerte, som til Stats-Kirkens Tarv eller Øvrighedens Fordeel, saa nu er vi Alle enige om, Man maa gaae en *Middelvei*. Det nytter imidlertid ikke, saalænge vi er høist uenige om *hvilken*, og næsten Alle ansee *den* *Middelvei*, de selv i deres Tankegang stræbe at holde mellem det gammeldags *Christelige* og det nymodens *Naturlige* eller *Fornuftige*, for at være den, Regieringen skulde *paatvinge* hele Folket, medens *Middelveien* for en *verdslig* Øvrighed dog altid er *hverken* at *befale* eller *forbyde*, *indføre* eller *afskaffe*, men *tillade*, tilskynde eller fraaade, en *Middelvei*, der selv i mange verdslige Ting vilde være *gylden*, og er i *aandelige* og *hjertelige* Ting den eneste Rette og Forsvarlige.

Betragter man desuden de *tre* *Middelveie* i den religiøse og kirkelige *Tankegang*, der i den sidste Menneske-Alder have stræbt at gjøre sig giældende, kiendeligst vel hos Hr. Biskop *Mynster*, Hr. Professor *Clausen* og *mig*, da seer Man strax, at Regieringen, ved at ville paatvinge Alle *een* af disse, træder i Modsætning til *To*, hvad aldrig kan være den *gyldne Middelvei*. Jeg veed nok, at Hr. Biskop *Mynster* aldeles overseer *mig* og tager kun lidt Hensyn paa Professor *Clausen*, men, Man kalde det hvad Man vil, saa troer jeg dog, at jeg ikke blot staaer i et andet Forhold til den Danske Literatur men ogsaa til den Danske ¹⁴²*Menighed*, end enhver anden Præst ved *Vartou* vilde, og at dette Forhold slet ikke forandres ved at oversees. Hertil kommer, at af os *Tre* er jeg dog nok den *Folkeligste*, saa da jeg *slet* *Intet*, enten Nyt eller Gammelt, vil have *Præsterne* eller *Folket* *paatvunget*, men protesterer mod enhver ny Tvang og stemmer for, at baade det *Christelige* og det *Naturlige* skal have *Frihed* til at virke, udvikle og klare sig med *aandelige* Midler, uden Nogens Ulæmpe, saa tør jeg mene, min Stemme kunde i dette *ene* Stykke have mere Vægt end baade Hr. Biskop *Mynsters* og Hr. Professor *Clausens*, som jo desuden neppe kan enes om *hvad* de vil have os Alle *paatvunget*, da Begges *Individualiteter* dog ei kan blive Lov i *Stats-Kirken*.

Hvad endelig *Stats-Kirkens Tarv* angaaer, som det dog vel er at tækkes Folket og virke velgiørende, altsaa *aandelig* og *hjertelig*, paa det, da kræver den jo dog aabenbar ikke det gamle stive Formular-Væsen, som gjorde den kold og kiedsommelig, men det fri og levende Ord, som i den sidste Menneske-Alder har begyndt at oplive og opvarme den paany, og naar Hr. Biskop *Mynster* nu troer det Modsatte, da gjør han sig selv Uret, thi hvem har mesterligere skildret de Forhaabninger, man knytter til *nye Formularer* end Præsten i *Spjellerup*, da han skrev: det anordnes efterhaanden paa forskellige Steder, at flere Timer, hvilke det tilforn ansaaes nødvendigt eller ¹⁴³nyttigt at anvende til den offentlige Gudstjeneste, ikke mere skulle bestemmes dertil, og Fornødenheden synes ofte kiendelig nok at have foregaaet Anordningen, da de der skulle høre, ikke komme tilstæde, da de, der skulle tale, ikke vel vide, hvad de saa ofte skulle finde at sige; og i de Timer, der endnu bruges dertil, sees vore Kirker alt tommere og tommere. Det er aabenbart, at dette Phænomen maa have sin Grund i nogen Tænkemaadens Forandring; det være sig nu, at denne Forandring er til det Bedre eller til det Værre, saa have dog de, der offentlig tale om deslige Gienstande, ikke ligegyldig

kunnet ansee dem, efterdi de for det meste er de samme, hvis Embede det er at forestaae Gudstjenesten, og som derfor snarest og ubehageligst maatte fornemme den tiltagende Eensomhed paa de hellige Steder. Hvori man end ellers troede at maatte søge Grunden hertil, saa var man dog næsten almindelig enig om, at en af de fornemste var Gudstjenestens *uhensigtsmæssige* Indretning. *Prædikenen* var i lang Tid anseet for det vigtigste Stykke ved den offentlige Gudsdyrkelse, hvad var rimeligere, meende man, end at de *mystiske* Lærdomme og de *orientalske* Udtryk, der fandtes i disse, endnu dertil udstrakte i en trættende Længde, maatte afskrække Tilhørerne. Saasnart denne Klage begyndte at blive almindelig iblandt Prædikanterne selv, maatte ogsaa det, hvorover man klagede, snart blive afhjulpet, efterdi det jo stod i Disses egen Magt, hvorledes de vilde prædike; naar man begyndte forsigtig, naar 144man udholdt det første Skrig, saa var Alt vundet; virkelig blev ogsaa Lærdommene, der foredroges, efterhaanden hvad man kaldte fattelige, Udtrykkene, hvori de foredroges, hvad man kaldte populære, og *Talerne kortere* men *Kirkerne tommere*. Hvad var ogsaa rimeligere, end at man maatte savne Tilhørere, saalænge *Psalmene*, der slet ikke var gaaet frem med Tiderne, var saalidet passende til Talens Aand og til Menighedens Oplysning? En Forandring heri var forbundet med flere Vanskeligheder, den skedte derfor og senere, men skedte dog, uden at det derfor synes, som havde de nye Sange lokket flere til at synge. Men Feilen ved vor Gudstjeneste bestaaer ikke i dette eller hiint Enkelte, dens *Indretning* er blevet i Tider, hvis Tænkemaade var saa grundforskjellig fra vores, den maa derfor omdannes fra Grunden af, at den kan passe sig til sandselige, oplyste Mennesker: *Liturgiens Forandring* synes en *almindelig Trang* som den er et *almindeligt Ønske*. Maaske kunde en hemmelig Frygt indsnige sig, naar man saae dette Ønskes Opfyldelse alt for nær; thi hvad om dette *sidste, radicale* Middel ogsaa manglede den tilsigtede Virkning, hvad om det uheldige, gienstridige Phænomen endda vedblev? hvad havde man da endnu at gjøre, uden at see til, eller i det høieste at *prædike derimod* — for de *tomme Stole*? — Men Haabet er Menneskets tro Ledsager, og sjelden har Nogen, som først begyndte at *bygge paa Sand*, afladt dermed; den offentlige Gudstjenestes 145Forandring synes at være blandt de kiæreste Forestillinger, hvormed især geistlige Forfatteres Iver nu beskæftiger sig.

Saavidt Præsten i *Spjellerup*, og hvad er nu i denne Henseende skedt siden 1806? Enstund indrettede enhver Præst, som gad, Gudstjenesten omtrent efter sit eget Hoved, men Kirkerne blev i det Hele *tommere*, Ligegyldigheden kiendeligere. Efterhaanden kom endeel yngre Præster, der, ligesom *Mynster* og jeg, holdt sig til de *gamle Formularer*, men det gjorde heller ingen kiendelig Forskiel, saa kun hvor Præstens *fri Tale* var mere levende og indtrængende, blev der Kirkegængere, og Man havde derfor aabenbar opgivet Haabet om at befolke de tomme Kirker med nye Formularer, da den Vægt, jeg lægger paa "*Daabs-Pagten*" frembragde Protest mod endeel Præsters Forandringer af den, hvorpaa Hr. Stiftsprovst *Clausen* fandt det nødvendigt, at disse Forandringer blev *lovmæssige*, og androg med Endeel af Hovedstadens Præster paa en forandret Alterbog. Derved kom Sagen i en Slags Bevægelse paany, men en saa sneglemæssig, at den neppe var kommet et Skridt frem, hvis ikke Hr. Dr. *Mynster* var blevet Biskop i Sælland og havde, mod al Formodning, taget sig ivrig af den, og see vi nu hen til *Daabs-Pagten*, som var det Eneste, begge modsatte Partier ved denne Leilighed lagde Vægt paa, da valgde han en Middelvei, der maatte være dem begge, om ikke lige 146utaalelig, saa dog noksom ærgerlig, da Pagtens Ord indskærpes, men rykkes ud af den naturlige og nødvendige Sammenhæng med Daaben, og hvordan kan da enten Hr. Biskoppen eller Nogen mene, at en ny Alterbog, som i Øvrigt Ingen havde nogen Længsel efter, og et nyt Ritual, som maa støde alle fribaarne Naturer og dygtige Præster for Hovedet, vil gjøre mindste Gavn eller ikke meget mere stor, maaske ubodelig Skade! At de ingenlunde vil fylde de *tomme Kirker*, forudsætter jo ogsaa Hr. Biskoppen selv udtrykkelig, da han endog har fundet en Rubrik for *dem nødvendig i Ritualen* *Ritual-Forslaget S. 3-4., og da han foreskrev Præsten *næste Søndag* efter at *Kirken* var *lukket* af Mangel paa Tilhørere, i sin Prædiken paa passende Maade at foreholde "*Menigheden*" hvad der saaledes var forefaldet; hviskede da ikke Præsten i *Spjellerup* til ham "hvad havde man da endnu at gjøre uden at see til, eller i det Høieste at prædike derimod — for de *tomme Stole!*"

Og nu *Sognebaandets Løsning*, som aabenbar er det Eneste, der muelig kan hindre vor Almue fra daglig enten at synke dybere i *Ligegyldighed* for Himlen, eller separatistisk at fjerne sig længere fra Stats-Kirken; *Sogne-Baandets Løsning*, hvis Modstandere maae tale ligesaa naiv 147om Hengivenhed til "*Stats-Kirken*," som Man nys talde om Hengivenhed til "*Fædrenelandet*," maae aldeles tabe den *store Eenhed* og det opløftende *Fællesskab* af Syne, for at stirre paa de *tusende Kirkesogne* som *ligesaamange* for Sognefolkene ene saliggjørende Stats-Kirker; *Sognebaandets Løsning*, der til *enhver* Tid vilde være Stats-Kirkens Tarv, og er nu dens eneste muelige Redning, det skal nu ogsaa have *Søllands* Biskop, der netop maa see paa *det Hele*, og Biskop *Mynster*, som kan overskue det Hele, *imod sig!* Hvor underligt! Hr. Biskoppen har sagtens glemt det for længe siden, men jeg husker det grandt, at da jeg, som ung Capellan, mødte *Spjellerups* berømte Præst paa sin Reise til "*Frue Kirke*," anmærkede jeg, at han i *Kjøbenhavn* maatte savne det skønne Forhold mellem *Landsbypræsten* og hans *Sognefolk*; men den erfarne og betænksomme Præstemand svarde mig meget træffende, at Forholdet til en "*fri Menighed*" turde være nok saa meget værd. Tiden har klarlig viist, han spaaede ret, og jeg har alt længe sandet hans Ord, men Hr. Biskoppen synes ikke blot at have glemt dem, men *Betingelsen* for hele hans store, velgjørende Virksomhed; selv i *Hovedstaden* synes det nu ham og hele det *Kjøbenhavnske Ministerium*, saanærsom Præsten ved *Vartou*, tvivlsomt, om den *Frihed*, der ogsaa betingede en *Mynsters* Virksomhed, har gjort mere Gavn end Skade!!

148Dog, Alt under Solen har en Ende, saa min Bog maa ogsaa have en, og til Slutning vil jeg af mit Hjerte

ønske Hr. Biskop *Mynsters*, som mig synes unaturlige, Forblindelse i Kirke-Sagen en snar og lykkelig Ende!

Ja, at Man 1806 kunde troe, Stats-Kirken trængde kun til en ny Alterbog, for at blive ung igien, var vist nok latterligt, men at *Formanden* for de Leende, naar han blev Sællands Biskop, skulde foreslaae det samme Middel under langt mere fortvivlede Omstændigheder, det er bedrøveligt, og saameget urimeligere, som en heel Menneske-Alder siden har viist, at nu hjælper intet Sort paa Hvidt, men vel det *fri* og *levende Ord*. Eller, var det vel meer hos vor berømteste Taler end hos mig, Man gik i Kirke enten for *Messens*, eller *Textens* eller de anordnede *Formularers* Skyld, eller kunde og vilde Nogen af os under det *Syttende* Aarhundredes Kirke-Aag været hvad vi var for vore Tilhørere!

Kan Hr. Biskop *Mynster* dog slet ikke sympathisere med mig i den Tankegang, at det var en daarlig Triumph for Nogen af os, efter en heel Menneske-Alders levende Virksomhed med det vingede Ord, at faae vor "*Gravskrift*" altid kiedsommelig og tit harmelig, ei sjelden kun for "to Personer foruden Kirkesangeren og Skolebørnene," læst op i alle Landets Kirker; men at der er en *anden* Triumph, ei blot os, men det store *Evangelium* værdig, som vi, hver med sine naturlige Egenheder, 149men dog Begge levende og virksomt forkyndte: *den* Triumph, at hvad Man kun forgiæves ventede af ny *Formularer*, *Cantater* og alskens Mechanisme og Skuespilkonst, det udrettede *Aanden* ved os under de gamle Former med det evig unge, fri og levende Ord! Det er jo dog vist, at kan denne *Aand* komme til at hvile paa Mange af vore Disipler og Afløsere, saa ogsaa de, opflammede for hvad de selv troe og finde Hvile i, tale frit og levende derom, som det falder *dem* naturligt, *da* vil den *Danske Stats-Kirke* hæve sig *forynget* og ligesaalidt som de Huse, hvor vi talde, fattes Søgning af dem "hvis Sjæl vil leve," og *da* vil denne *Stats-Kirke* være et levende *Mindesmærke*, stort nok, ei blot for os Begge, men for den Vittenbergske *Kirkefader*, vi bøiede os for! Kunde dette ikke skee, *da* skulde vi helst ønske at glemmes i Stats-Kirken, men kunde dog allermindst ønske at huskes, som dem, der ved at paatvinge Alle deres eiendommelige Tankegang og Udtryksmaade, selv nedrev hvad de opbygde, og kvalde i Fødselen det ny, aandelige Liv, Folke-Naturen, ei mindst ved Ordet paa deres Læber, havde undfanget!!
